

ÉPÍTÉSZEK NYILATKOZNAK

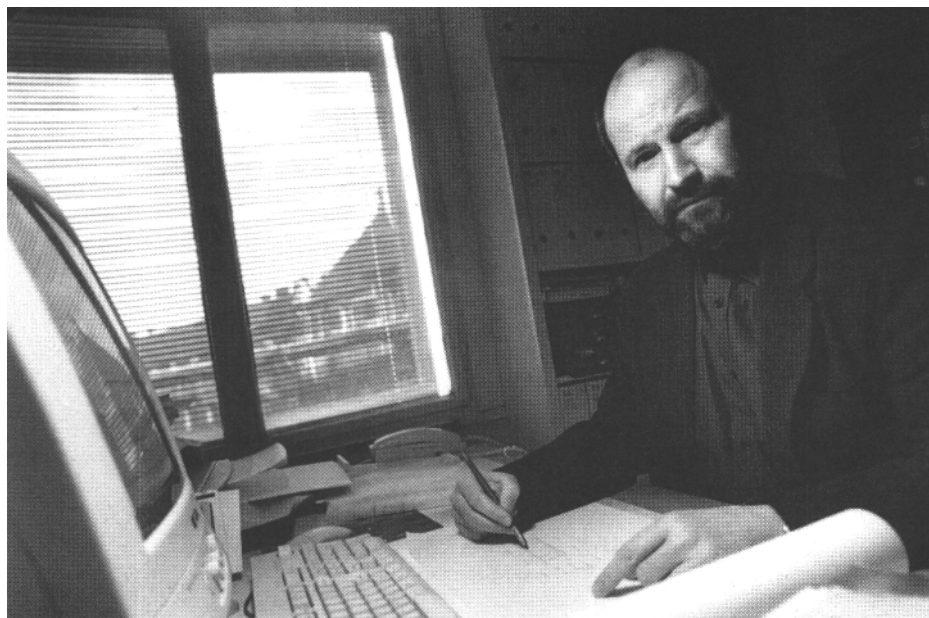
ÚJ NEMZETI SZÍNHÁZ

A régebbi és újabb keletű előzmények színházi és építészterekben jól ismertek. Egy évszázada „fúrja meg” a történelem és a magyar közélet a Nemzeti Színház felépítését. A bontásokat nem... Közben szűkebb, színházi oldalról szinte már tarthatatlan, hogy száz éve nincs olyan kortárs épület, amelyben követni lehetne az idők szavát. Sokan, talán a kishitűbbek, már nem is ragaszkodnának a Nemzeti rangjához, beérnék egy korszerű, új és jelentős színház-épülettel, amely honi, határon túli és nemzetközi fesztiválok megrendezésére egyaránt alkalmas, ahol viszonzni lehet az utóbbi évtizedek külföldi meghívásait és visszaigazolni az ezeken elért sikereket.

Talán más, szélesebbre tekintő nézőpont az építészeké, akik a nemzet színházát hoznák létre. Igaz, törekvéseik rendre meghiúsulnak. Időről időre el kell viselniük az irigy kollégák és a még rosszabb, személytelenségében is közönyös politika gáncoskodását. Semmi sem „szent”, és ami még fájóbb: az építész szaktudása és hite az újabb és újabb - mindenki számára veszteséggel záruló - csatákban érvénytelenné devalválódott. Nálunk az építészethez is mindenki ért. Az esztétika, az etika, az összművészet vagy a műszaki részterületek specialistáinak érvei mit sem számítanak. A valóságos és a tervbeli rombolás zavartalanul és ismételten megvalósulhat. Csak elvétele akadtak, akik leplezték az igazi indítékokat, és kimondták: „a király meztelen.” Általánosságban is elmondható, hogy Magyarországon már nem számít botránynak, ha egy pályázat nyertesét ilyen-olyan ürüggyel elűtik az épület végleges megtervezésétől és megépítésétől.

Az új Nemzeti körüli vitákban egy még szélesebb kört érintő tapasztalatot is megfogalmaztak interjúkban és a Magyar Építészek Kamarájának küldöttgyűlésén: a végrehajtó hatalom régi reflexei ma, tíz évvel a rendszerváltás után is jól működnek. Nem számít és nem érvényes a demokratikusan kialakított, a társadalom intézményes képviselői által megfogalmazott (szak)vélemény. A pillanatnyi sváda, a taktikus vagy rögtönzött, akár „szakmai álarcba öltöztetett” blöff előbbre való. Persze ennek az orcátlanságnak a megvalósíthatósága nagy-részt a demokrácia felelősségét át nem élő „tömeg” pszichikai viselkedésén múlik. A küldöttgyűlésen több építészkolléga egymástól függetlenül a „Barabás-szindrómát” emlegette a szavazással kapcsolatban. Ez a csak látszólag szűk szakmai kérdés a társadalmi döntéshozás negatív precedensévé nőhet.

Szélesebb rétegeket érint a profánabb szempont, a hosszú távú gazdasági érv. Ezt is hallani lehetett, előbb a Bercsényi Kollégium csonkán maradt vitáján, majd a Műegyetem dísztermében, a kamarai küldöttgyűlésen is: ha itt most felépül egy elhamarkodott, szakmai fóru-

Dobai János

nek következményeit, a hibákkal megvalósított új Nemzeti fenntartását vagy száz éven át az egész magyar közönségnek - beleértve a színházba nem járó adófizetőt is - kényszerűen viselnie kell majd.

Lehet, hogy mindezt szubjektíven ítélem meg; ettől több évtizedes színházi és építészeti kritikai gyakorlatom sem óv meg szükségesszerűen. Ezért megkérdeztem néhány szakmai-szakmaközéleti tekintélyénél fogva is mértékadó építész (Balogh Balázst, a Magyar Építész Kamara elnökét, Dobai Jánost, a Budapesti Építész Kamara etikai és fegyelmi bizottságának elnökét, König Tamást, a Pest Megyei Építész Kamara etikai és fegyelmi bizottságának elnökét, számos színházrekonstrukció társtervezőjét, Rajk Lászlót, számos nemzetközi színházépítészeti pályázat részvevőjét, elismert színházi-filmes látványtervezőt - mind a négyen Ybl-díjasok), hogyan ítéli meg az újabb (2000. januári) fejleményeket. Olyanokat, **akikkel** ott, az alma mater folyosóin is szóváltottunk.

DOBAI JÁNOS

- *Mit tart fontosabbnak a Nemzeti Színház pályázatáról hozott kamarai határozatban. az etikai szempontokat, a szakmagyakorlás egészét érintő vagy csak a szigorúan vett szakma kérdéseket?*

- Ez nagyon összetett kérdés. Valószínűleg sokkal általánosabb válasza kellett volna ezzel a szavazással kilyukadnunk. Az építész szakmát sokféle hatás éri, sajnos különböző szakmán kívül álló szándékoknak, „kívánság-

goknak” az építészek szállítanak igazolást, legitimációt. Most az építész kamarának lehetősége nyílt volna, hogy egy ilyen kirívó esetben az építészek, de talán a közösség érdekében is ellenállást tanúsítson.

- *Pontosan miről is szólt ez a szavazás?*

- A küldöttgyűlésen előterjesztett határozati javaslatban két kérdés szerepelt, de szerintem az első kérdés is bőven elég lett volna, és ebben a kamara a tavalyi határozathoz hasonlóan állást tudott volna foglalni. Az először feltejtett kérdésre adott, mint tudjuk, egyöntetű (100%) válasz az volt, hogy az építészek nyilvános versenyben, tervpályázaton kívánják eldönteni, hogy ki legyen közülük a Nemzeti Színház tervezője. Számomra ezek után teljesen érthetetlen (sőt formállogikailag kizárt) a második kérdés, ráadásul a felszólalások fényében nem is értettem a végeredményt. A szavazást megelőző vitában sok felszólaló figyelmeztetett a következményekre, a kamara ügyvédei is ismertették a jogi körülményeket. Ezek tükrében az a kérdés, hogy mi történjék akkor, ha az első, nyilvános tervpályázatra vonatkozó határozatot a kormánybiztos úr nem méltányolja, fel sem merülhetett volna. Nem lehet megelőlegezni, hogy ha majd a kormánybiztos úr ezt meg azt szeretné, akkor a kamara felhatalmazott elnöksége majd így meg úgy dönt. Ezzel biztatást adtak az első kérdésben formálisan elutasított meghívásos pályázathoz.

- *Milyen következménye lesz a kamarai szavazás eredményének?*

- Beláthatatlan. Mert ettől kezdve a külső fuvallatoknak, befolyásnak nem lehet szakmai-etikai alapon ellenállni. Amikor erről beszélgettünk, Szendrői professzor úr mesteris-

kolán elmondott története jutott eszembe: az 1951-es szocreál-vita, melynek az építésztársadalmat súlyosan megosztó hatása talán máig érzékelhető.

– Vajon mi indokolta ezt? Egyes cikkekből, reakciókból arra lehet következtetni, mintha valamiféle, a szakmai érvényesülést féltő meggondolás motiválta volna a szavazókat. De a küldöttek többsége egy mégoly nagy beruházásban is messze van bármilyen megbízástól. Miért történt, hogy a második kérdésben mégis kettő az egyhez arányban az elhangzott hozzászólások túlnyomó többségével ellentétes döntés született?

– Fogalmam sincs, egyszerűen nem értem. Olyan kollégák, akiknek a véleményét mértékadóan tartom, egyszerűen azzal indokolták a többség oldalán szavazásukat, hogy nincs más választás. És csak így lehet megakadályozni, hogy a fővárosi tervtanácson ismeretett és ott egyhangúlag elmarasztalt terv épüljön meg. Föltették a kezüket.

– A kormánybiztos már aznap reagált erre, a következő vasárnap délelőtt pedig egy rádióműsorban megerősítette álláspontját: márpedig az fog megépülni, és ő csak olyan homlokzattervezőket fogad el, akik ezt tudomásul veszik, és hajlandók Siklós Máriával dolgozni. Erre nem kellett volna rögtön reagálni? Hogy a kamarai „igen” nem így értendő?

– Dehogynem, azonnal, ha megpróbálnánk ebben a szerencsétlen kamarai határozatban valamiféle tartást keresni, akkor az egyetlen lehetőség még az volna, ha betű szerint érvényt szerezni nekünk. Mert ebben a „biankó csekkben” az legalább benne van, hogy a kamara a meghívásos pályázaton csak a legkiválóbb építészeket fogadja el, és a kiírás elkészítésekor és a zsűrizés során a legmagasabb szakmai szintet képviseli, én itt a kötelező és érthető együttműködés mellett feltételezek némi szakmai autonómiát. Ha e három összefüggő feltétel közül akármelyik a legkisebb mértékben is sérül – márpedig a kormánybiztos úr nyilatkozata ezeket az összefüggő feltételeket sérti –, akkor szólni kell: ezt már nem! Nagyon kíváncsi vagyok.

A tervpályázati törvény egyes gumiparagrafusainak értelmezése körül bizonytalanság van. Meghívásos tervpályázatot akkor kell kiírni, ha a cél megvalósítása különös szakértelmet követel. Mint például egy atomerőmű vagy egy különleges műtárgy. Ha ezt betű szerint értjük, akkor ilyen színházi területen csak néhány kollégának van (például Bán Ferenc-nek), de ezek közül is a legtöbb Siklós Máriának, mert az ő nevéhez számtalan színházrekonstrukció fűződik. Tehát ezen az alapon valóban neki kell terveznie a színházat. De ha a Nemzeti Színház megtervezése – mint az előző tervpályázatra beérkezett hetvenhárom terv java is mutatja – nem kíván különleges szakértelmet (hiszen azért vannak a konzulensek, szakértők), inkább kiváló építészeti tudást, képzelőerőt, akkor miért kell önkényesen a résztvevőket valamilyen más szempont szerint megszüntetni?

– Maga a homlokzattervezés nem összetett építészeti feladat, hanem igazi specialistaügy. És hogy ki a specialista, azt a közelmúlt tapasztalatai szerint nem kizárólag szakmai szempontok alapján ítélik meg nálunk. Inkább szubjektív alapon: tetszik – nem tetszik. Ezért a „kívánatos” irányzatok képviselőit kell meghívni a pályázatra. Hiszen „érzékeken innen” az épületet, ugyebár, Siklós Mária már

megtervezte. Ez a „specialistaszemlélet” elmentéses azzal, amit mondott, hogy ide kiváló építész kellenének. Mi építészek tudjuk, hogy ez nonszensz, Magyarországon mégis előfordulhat. Mi lenne, ha nemzetközi pályázatot hirdetnénk: mit szólna a világ, hogy az új magyar Nemzeti Színházhoz csak a homlokzattervezőket kell megtervezni?

– Alighanem nagyon elcsodálkoznának a szokatlan feladaton. Megnéznék természetesen az UIA, a Nemzetközi Építész Szövetség igen szigorú és pontos Tervpályázat-szabályzatában az erre vonatkozó passzusokat – gondolom, ezt a megközelítést nem zárják ki –, és bizonyára lennének olyanok, akik elindulnának a fura „homlokzattervezési” pályázaton. De szerintem – és biztosan nem állok egyedül ezzel a véleményemmel – az építészek ezúttal nem ez a szerepe, a magyar nemzet színháza ennél komplexebb dolog. Így ez a „leleményes” változat egyszerűen tragikomikus.

RAJK LÁSZLÓ

– Ön szerint a kamarai küldöttgyűlés döntéséről mi a legfontosabb következménye?

– Függetlenül attól, hogy nem értek egyet a végleges döntés megfogalmazásával, ha beleegyeztünk, mégiscsak nagy a csőnd körülötte. A színészkamara nem szól, a színházi korifeusok hallgatnak, a színházszövetség is hallgat. Ezek az érdekképviselői képződmények kísérletet sem tettek arra, hogy az intézményes kereteken belül bármit tegyenek az ellen, hogy a Nemzeti Színház tervezéséből az építésznemesség kizárják. Vagy az ellen, hogy az előző hetven pályázó terveiből szabályszerű keretek között győztesnek minősített Bán Ferenc-tervet elveszék. Egyéni tiltakozások akadtak, ez kétségtelen, de így ez elég furcsa történet. Éppen azok, akik a színház technikai és szellemi aspektusaival foglalkoznak, a legcsekélyebb mértékben sem képesek érvényesíteni az akaratukat. Éppen ezért az ő felelőségük, hogy a leendő új színház tervezése egy XVIII. századi „kukucskaszínház” irányába halad. Az első világháború óta egyetlen olyan színház sem épült nálunk, amely valamiféle

azért valami történt a színházművészetben a népszínművek sikerkorszaka óta.

Részben biztosan ennek a következménye, hogy a legtöbb magyar rendezőnek eszébe sem jut, hogy a „kukucskán” kívül másféle térkezelés is létezik. Attól tartok, ez az állapot még évtizedekig fennmarad. Meggyőződésem, hogy nem vagy nem csak az építész feladata elmondani: ez a leendő színház nem teszi lehetővé a színjátszás megújulását, a progresszív kísérletezést. Faramuci dolog ebben jósolni, de megteszem: igenis az építészek fogják később elverni a port azért, mert hagyják elveszni a lehetőséget. Érdekes, hogy a Bán Ferenc által megnyert pályázat terveit az írástudó értelmiség nagyon leszólta, és csak akkor kezdte dicsérni, amikor Bán Ferenc és színháza mártírumsága már javában zajlott. Ez egy másik aspektusa ennek a szörnyű szituációnak, de igen jellemző.

– Valóban, de a kultúra más ágaihoz képest az építészet mégiscsak függetlenebb, gazdasági értelemben nincs kiszolgáltatva az állami mecenatúrának. Ehhez képest a kamarai küldöttek igen visszafogottan védték érdekeiket. Olyan kiegészítésekkel látták el a nyilvános pályázattalra vonatkozó álláspontjukat, amelyek alapján a kormánybiztos kockázatmentesen kijelentheti: csak olyan építész hív meg a homlokzattervezésére, aki elfogadja az adott színháztervet.

– A mecenatúrát csak részben fogadhatjuk el állami függőségi viszonyoknak, hiszen a legtöbb színház tulajdonosa az önkormányzat. Adott esetben a színház sokkal függetlenebb, és éppen ezt nem használta ki a színházi szakma. Nem mondom, hogy semmi rizikó nem volt, de a szakma hallgatott. Előfordultak elszórt kivételek, de még a civil szervezetek sem szóltak közbe. Ez sajátságos. Ebben a Nemzeti Színház-ügyben benne volt a XXI. századi színház gondolata. Az a tény, hogy a Siklós Mária tervezte színháztechnikát és épületet Schwajda György hibátlannak tartja, rendkívüli veszéllyel jár. Nézzük csak a két legutolsó, Siklós Mária által felújított színházat: mi, „öreges” talán elviseljük, hogy kényelmetlenek, szűkek a székek, de egy tizenéves gyerek nem fog elmenni a színházba, mert hozzászólt a nagyon kényelmes mozsizékekhez.

Raik László

Lehetetlen állapot, hogy ezeröttszáz forintos színházjeggyel olyan székben ülünk, amely-ben tíz perc múlva elzsibbad a lábunk. Általában az az érzésem, hogy a Siklós Mária tevékenységét elismerő színházigazgatókat leginkább a közönség zavarja, és ez tükröződik az új Nemzeti Színház bemutatott tervein.

– *Ha igaz lenne, hogy a színházcsinálók nem érdeklí, milyen térben újítható meg a közönséggel való kapcsolat, az értelmiségnek még pozitívabban kellene minősítenie a Bánfélé terv ilyen irányú törekvéseit. Kissé zavarba hozott az ön külön kezelt, a küldöttek által egyhangúlag elfogadott javaslata. Részint szép és komoly dolog a Széchényi Könyvtár kéziratárába emelni a nem megvalósuló tervet, egyszersmind furcsa is. Mert van egy alaposan mérleget és a helyszínen megkezdett építkezés - a befektetett milliárdokkal -, és van egy gazdaságilag körvonalazatlan másik. Ehhez képest ez a gesztus olyan, mintha a Nemzeti előző tervét aranykoporsóban ugyan, de élve eltemették volna.*

– Engem végig zavart, hogy Bán Ferenc építész teljesen eltűnt ebből a történetből, mintha semmit sem tett volna az üggyhez. Ettől a javaslattól azt remélem, hogy a Széchényi Könyvtár megnyitja építészarchívumát.

A másik határozatot sem tekintem egyértelműen negatívnak. Amit az építészzakma szövetségükön kijelentett, abban *de jure* azért benne rejlik néhány garancia, tehát a jogi helyzet nem rossz. *De facto* azonban tényleg nagy a baj, mert a kormánybiztost nem érdekli a szakma véleménye. Nem a kamarát marasztalnám el, hanem azokat az embereket, akik még tíz évvel a rendszerváltás után is úgy gondolkoznak, hogy „jogilag nekem mindegy, de az történjen, amit én akarok”. Ebből a rettenetes helyzetből talán csak bojkottal vagy valami hasonlóval lehet kivergődni. Tíz év után jön egy ember, aki jó színházigazgató volt. Kormány-biztos lesz belőle, és ezentúl sajátosan értelmezi a magyar jogrendszert, ami alapjában keret-törvények rendszerében működik. Kínos ki-mondani: a kormánybiztost nem érdeklik a törvények. A kormánybiztos a kormány alkalmazottja. A kormány feladata, hogy megregulázza azt a kormánybiztost, aki nem tiszteli a törvényt. Osztom azt a nézetet, hogy a kötelező pályáztatásokkal nagyon nehéz előrejutni. Mégis, azt vallom, hogy nemzetközi tervpályázatot kell kiírni, mert azt is gondolom, hogy az építészetben a közpénz és a közhatalom vette át a mecenatúra szerepét. A történetek miatt nagyon nehéz lesz kötelezővé tenni a pályáztatást.

Ellenkező előjellel említettem Bán Ferenc és Siklós Mária tervét. Szerintem sok építésznek lesz annyi morális tartása, hogy nem lesz hajlandó együtt dolgozni valakivel, aki egy másiknak a „hulláján” keresztülgázolt.

KÖNIG TAMÁS

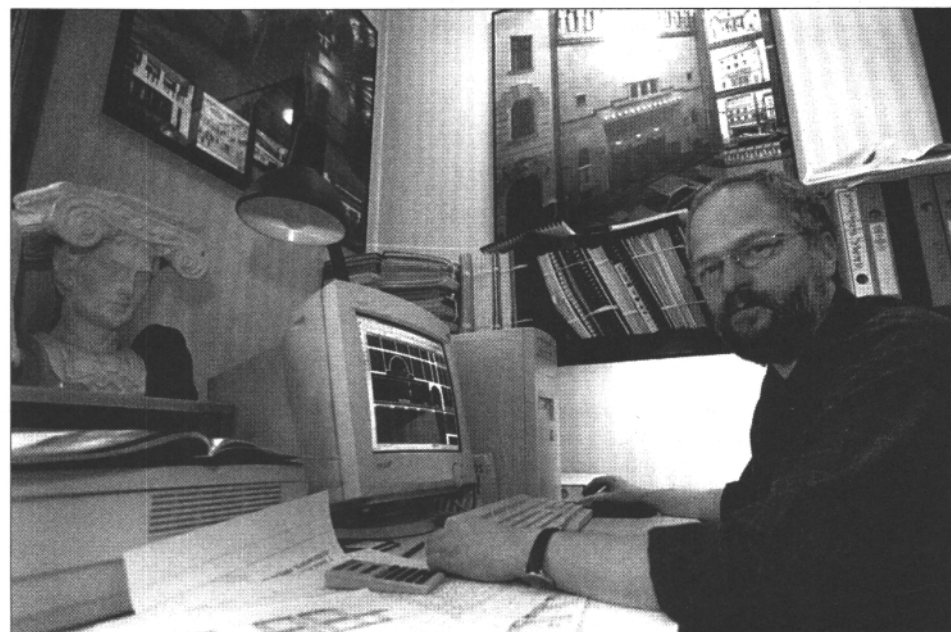
– *Kérem, értelmezze a kamarai határozatot, és értékelje a kialakult helyzetet.*

– A rendkívüli küldöttgyűlést azért hívták össze, mert egy évvel ezelőtt a Magyar Építész Kamara úgy döntött, hogy kizárólag a nyilvános és rendes pályázatot támogatja, és csak így tudja elképzelni az új Nemzeti Színház tervezését is. Ez az álláspont egyébként jogszabályon alapul,

megegyeztetten. A rendkívüli küldöttgyűlésnek e határozatot vagy megerősítenie, vagy módosítania kellett volna. Már az előterjesztés tartalmazott egy kis visszalépést: lényegében felkínálta a meghívásos pályázatot mint olyat, amit a kamara elfogad. Az első bekezdésben megerősíti, hogy a nyilvános és titkos pályázatot tartja jónak. A második bekezdésben viszont leírja, hogy amennyiben a kiíró mégis úgy dönt, hogy nem ír ki nyilvános pályázatot, úgy nem segíti, de részt vesz a procedúrában. Az utóbbit fogadták el kisebb módosítással, egyszerű többséggel.

– *Rendkívül sok olyan hozzászólás hangzott el, amelyek ezt a megfogalmazást kifejezetten ellenezte. Es mégis megszavazták. Mi lehet ennek az oka?*

– En nem nagyon rokonszenveztem a szavaztatás módjával. Mert az írásban is bekért

König Tamás

módosító indítványok kilencven százalékát - pró és kontra - meg sem szavaztatták, csak egyetlen, az elnökség szája íze szerinti szintetizáló javaslatot szavaztattak meg. Valószínűleg az történt, hogy az elnökség megpróbált minél kevésbé konfrontálódni az ország vezetésével. Belátom, hogy két tűz közé szorultak.

– *Es a küldöttek? Többségüknek semmilyen érdeke nem fűződik ehhez a „finomításhoz”. Vajon miért hagyták szó nélkül ezt az eljárást?*

– Kétféle magatartásban rejlik a válasz. Van, aki építészként az elmúlt évtizedekben megszokta, hogy azzal, ami fentről jön, a lehető legkevésbé sem érdemes konfrontálódni. A másik inkább előretételekint: ez az ügy annyira szem előtt van, hogy a sokkal kisebb munkánál is sokszor fognak rá hivatkozni. Ez precedens értékű. Mindenki árgus szemmel figyel, nagy ellenzéke van a pályázatoknak. És ha ezt nagyban lehet így csinálni, akkor kicsiben miért ne?

– *Bán Ferenc győztes terve lényegében az építészzakma hallgatása közepette ellehetetlenült. Ez a jelenlegi, kétértelmű kamarai határozathoz vezetett hosszú processzus arról is szól, hogy ezentúl bármikor előfordulhat hasonló helyzet. Van-e most bármilyen választási lehetősége?*

bármilyen építészségi komoly visszalépést jelentene. Arról nem is beszélve, hogy ez szakmailag is elfogadhatatlan. Több hozzászóló röviden és tisztán megfogalmazta, hogy az ország legnagyobb, a jövőnek épülő kulturális beruházásából nem szabad kizárni a fiatalokat. Úgy vélem, az építetőnek jogában áll egy építkezést leállítani, áthelyezni stb. Ha ezt a leállítást és áthelyezést valóban a helyszínnel szembeni averzió diktálta volna, akkor Bán Ferencnek, a pályázat nyertesének kellett volna új megbízást kapnia. Ha nem, akkor ki kell írni az új helyszínre új pályázatot - bár én még ezt az új helyszínt sem érzem teljesen véglegesnek. De ez legyen a megbízók gondja.

– *Létezhet-e olyan módszer, hogy a már meg-tervezett épülethez külön tervezetnek a »külsőt«?*

– Meggyőződésem, hogy a kettőt együtt

ket kellene meghatározni. Az igazán jó és alapos módszer a kétfélsős pályáztatás. Az első egy kötöttségek nélküli ötletpályázat, és abból Lehet kiválasztani a sok jó ötletet egy második fordulóra, konkrétan kiírással. De ilyen szabású épülethez már az első körben is kell pályázó színpadtechnikus, minden dolgot az esetén. Hogy erre nincs idő? Ez mellébeszélés. Csak 1999 márciusa óta három, akár egymásra épülő pályázatot is kényelmesen le lehetett volna bonyolítani. Az építkezés már folyhatna.

– *Van-e egyáltalán elég színháztechnológiai szakember?*

– „Darabra” biztosan nincs, de az épület tervezése közben olyan kérdések merülnek föl, amelyeknek a megválaszolásához megfelelő technológusra van szükség. Nem kell minden pályázathoz egy-egy önálló technológus, de legyenek ilyenek. Ne egyetlen elgondolás „versenyezzen” önmagával.

BALOGH BALÁZS

– *Mi indokolta, hogy több lehetőségre is figyelemmel legyen a küldöttgyűlés határozata? Miért kellett előre kompromisszumot kötni?*

– Nagyon nehéz a közös paramétereket megtalálni. A lényeg az, hogy a Magyar Építész Kamara nem kötött kompromisszumot,

ellenben a másik oldal igen, hiszen elmozdult arról a merev álláspontról, miszerint a feladat direkt elosztásában gondolkodik, és nem hajlandó pályázatot kiírni. A Magyar Építész Kamara jogosítványa arra terjedt ki, hogy kiharcolja a pályázatot. Sajnos a pályázat milyenségének meghatározása az érvényes törvények szerint csak a javaslatétel szintjén tartozik a mi kompetenciánkba.

– A kamarai döntés után a kormánybiztos úgy nyilatkozott: ezzel felhatalmazást kapott arra, hogy azokat az építészeket hívja meg a pályázatra, akik az általa már elfogadott színháztervvel és Siklós Máriával együtt tudnak dolgozni. Valljuk be, építészszempontból ez a feladatértelmezés elég fura. Így mintha azonnal új helyzet keletkezne, nem?

– Valóban új helyzet állt elő, mert bár igaz, hogy a színpad kukucskajellege, a színház technológiája nem szorosan vett építészeti kérdés, de az már igen, hogy például a kiszolgáló-zónát a színpad mögött hogyan helyezik el, vagy hogy milyenek a közönségforgalmi terek, milyen az előcsarnok és annak kapcsolata az egész telekkel, plusz maga a környezetbe illesztés ezen az új helyszínen - mindez rajtunk, építészeken múlik. Magam sohasem tudnám elfogadni azt az érvelést, hogy egy korábbi terv új helyszínre adaptálható, mert „a Városligetben is volt víz, meg a Duna is víz”. Víz-víz, tehát ugyanaz az épületegység nélkül, képletesen görgőkön átcúsztatható a másik helyszín-re. Ennek a teleknek is adott a kapcsolatrend-szere, alakja, orientációja, nyilvánvaló, hogy az épületet a hely és a helyszínrajz alapján lehet meghatározni. Ez nem mond ellent annak, hogy a belső mag kötött lehet. De a teljes tervvel érzékenyen rá kell mozdulni az adott helyszínre, ez nemcsak hogy gyökeresen más megjelenésű épületet eredményez, de a dolog lényegét is érinti.

– Van az egész témának egy településtervezési aspektusa is, ami mégiscsak az építészekre tartozik: hogy hová érdemes színházat építeni. Azt gondolom, hogy a Nemzeti Színház dolgában helyes a szakrálisépület-elvárás. Es a szakralitás miatt nem közömbös, hogy a város melyik pontján épül. Az antik görögök vagy a kínaiak tudták, hová és mit lehet építeni. Bizonyos helyek nem jöhetnek szóba. Az építészek nem vonhatják ki magukat az ezzel kapcsolatos mérlegelés felelőssége alól. Nem túlzás: a helykijelölés sem konszenzusos, teljesen eltérő vélemények hallhatók. Módot kapott-e az építészszakma, hogy e kérdésben szakértői elmondják a véleményüket?

– A helykiválasztás nyilvánvalóan azt célozza, hogy a városnak ez a része jobban integrálható legyen az egész Dél-Budapestre kiterjedő fejlesztési tervbe. Az építészszakma határozottan kinyilvánította, hogy bár jogilag lehet részletes rendezési terv nélkül színházat építeni, de a telek és környezete mégiscsak olyan adottság, amellyel az épületnek valós egységet kell képeznie. Ezért tavaly december 16-án, amikor végre az érintettek először leülhettek a tervről tárgyalni, az a megállapodás, sőt, rögzített megállapodás született, hogy történjen meg a terület városrendezési kapcsolatrendszerének felülvizsgálata. Egy ilyen színházépület-nek óhatatlanul alkalmazkodnia kell az adottságokhoz. A vizsgálat a konkrét telek kapcsolatrendszerére vonatkozzék. Vagyis a kiírandó pályázatnak az épületterveken túl a színház közvetlen környezetére is megoldásokat kell

Balogh Balázs (Kallus György felvételei)

kérnie, sőt arra is, hogy az elképzelt fejlesztésekbe hogyan illeszthető be a terület és maga a színház.

A határidőt nem állt módunkban vitatni. A részletes rendezési terv elfogadása meglehetősen bonyolult és hosszadalmas procedúra, és kihat a véghatáridőre. Ha pedig a véghatáridőt megbolygatjuk, fennáll a veszély, hogy a tárgyaló felek valamelyike feláll az asztalról. Megreked a tárgyalási folyamat, és automatikusan a meglévő terv indul el a megvalósítás útján. A kamara mindenképpen szerette volna elkerülni, hogy az a terv valósuljon meg, amelyet a szűkebb szakmai nyilvánosság előtt be-mutattak. Mert az építészszakma ennél sokkal jobb produkciót szeretne felkínálni a XXI. századi Nemzeti Színház épületéül. Ugyanakkor hozzá kell tennem: az építészek-nek a közvélemény előtt legalább annyira összetartónak kell mutatkozniuk, mint az orvosoknak. Belső viták lehetnek, de kifelé egységes állásfoglalást, nem szakmai megosztottságot kell mutatni. A helyszínről vonatkozó egyeztetés azért került bele december 16-án a csomagba, hogy elkerüljük a már kész terv megépítését.

– Kik ültek ott ennél a döntésnél?

– A kormánybiztos, a minisztérium, a főváros, a kerület és a kamara képviselői.

– Es ezek után hívták össze a küldöttgyűlést?

– Igen, és ott eldőlt a kérdés. Jól tudom, hogy mindenki két dolog közül szeretett volna választani: azt szerették volna hallani, hogy vagy-vagy. Országos nyilvános pályázat vagy meghívásos pályázat. Csak az a fonákság, hogy a kamara nem volt abban a helyzetben, hogy így tegye fel a kérdést. A törvényességet be kell tartanunk. Mert ha a kamara elnöksége törvényt sért, akkor le kell mondania. Mi nem egyensúlyozhattunk azon a kettős mezsgyén, hogy hol az erkölcs., hol a törvényesség parancsának engedelmességek. Optimális esetben az etikára ráépül a törvényesség. Ha mégsem így van, akkor nincs jó megoldás. Mi most ebbe a helyzetbe kerültünk: ezért nem fekete-fehér, hanem szürke árnyalatú lett a határozatunk.

– Többen e határozat után kissé késeinek gondolják azt, amit ön egy rádióinterjúban

ígért: a „kamarai mozgástér kitapogatását”. A küldöttgyűlés óta eltelt egy hónap. Milyen ma a jog kínálta mozgástér?

– Ismerem az ilyen megnyilvánulásokat. Magyarországon sajtószabadság van, és persze lehet így is nézni a dolgokat. Az elnökség privát tragédiája, hogy csak egyféleképpen gondolkodhat: a törvényességet nem kerülheti ki. Pillanatnyilag ott tart a dolog, hogy meghívásos pályázatot írnak ki, amelyen a kamara mindvégig ott lesz, méghozzá olyan pozícióban, hogy hatással legyen az eseményekre. Ez megint kényes helyzet. A folyamatnak külön-féle állomásai vannak. Hónapokkal ezelőtt még az is elképzelhetetlennek tűnt, hogy egyáltalán legyen pályázat. Most viszont lesz. A kiírásba is érdemben beleszól majd a kamara. A következő lépés, hogy olyan pályamű győzzön, amely mellett az építető is elkötelezi magát. A különféle megvalósulási fázisokban ez-után is részt vesz majd a kamara, mégpedig mindig a legteljesebb nyilvánosság előtt. Ez az a kontroll, amely biztosítja számunkra, hogy érvényesíthessük az álláspontunkat. Nem „a hogyan nem”, hanem „a hogyan igen” kérdésében kell döntenünk. És ha már rajtunk kívül álló erők határoznak, legalább arra kell figyelni, hogy minden tisztességes játékszabályok szerint történjen. Így lehet a legkvalitásosabb tervet kiválasztani. Ha nem ez történik, az jár a legrosszabbul, akinek a pénzén a színház épül: a közönség. Mert a színház közpénzből épül.

Az interjúkat SZEGŐ GYÖRGY készítette

A riport elkészülte után hozták nyilvánosságra a pályázatra meghívottak névsorát: Dévényi Sándor, Elder Dezső, Ferencz István, Karácsony Tamás, Kertész András, Skardelli György és Vadász György építészek. A bírálóbizottság összetétele: Schwajda György kormánybiztos, elnök, Balogh Balázs a Magyar Építész Kamara elnöke, társelnök, Kovács Imre FVM-főosztályvezető, Fazakas György, a MÉK elnökségi tagja, dr. Nagy Béla, a MÉK elnökségi tagja, dr. Sersliné Pócs Margit, főépítész, IX. ker. Polgármesteri Hivatal, Várhegyi Attila politikai államtitkár, NKÖM, dr. Bordás Gizella jogtanácsos, az Új Nemzeti Kht. ügyvezetője, jogi szakértő és szakmai titkár.